

"ТРАГЕДІЯ МОВИ" ЯК ФОРМА АБСУРДИЗАЦІЇ ДРАМИ ЕЖЕНА ЙОНЕСКО

У статті йдеться про мовний експеримент Ежена Йонеско в його ранніх антип'єсах. Сутність "трагедії мови" полягає в невмінні людей спілкуватися, що проявляється в руйнуванні мови на всіх рівнях.

Фрагментарність, беззмістовність та алогічність висловлювань створюють відчуття абсурдності, яка відображає насамперед сучасну дійсність. Таким чином, абсурдизм є одним із засобів зображення ірраціонального світу й гармонійним продовженням реалістичної традиції.

"Трагедія мови" згідно Йонеско – це неможливість спілкування людей за допомогою формалізованої мови банальностей та кліше, оскільки вона втратила свою комунікативну функцію і не передає ні думок ані почуттів. З іншого боку, мова є системою, і як будь-яка система вона обмежує волю людини, є інструментом влади над індивідом, а отже, підлягає руйнуванню. Мова стала головним героєм ранніх п'єс Ежена Йонеско, таких як "Лиса співачка", "Урок", "Стільці". Драматург показав, як криза думки та логіки відбивається в мові, а беззмістовний обмін репліками уподібнюється абсурдній машині, що виходить з ладу та в кінці кінців повністю ламається. Невміння говорити впливає з невідомості мислити та відчувати [1: 502]. "Трагедія мови" починається там, де слова втрачають комунікативну функцію, підміняючи її констатуючою:

Пані Сміт: *О, дев'ять годин. Ми їли суп, рибу, картоплю з салом, англійський салат. Діти випили англійської води ("La cantatrice chauve")* [2: 9].

Абсурдність ситуації посилюється невідповідністю між словами та діями персонажів і руйнування мови продовжується, зачіпаючи логічні зв'язки висловлювання:

Пані Сміт: *Всі ви, чоловіки, однакові! Сидите, палите весь день. І п'ятдесят разів на день чепуритеся та підфарбовуєте губи. Або весь день пиячите* [2: 10].

Дуже часто автор використовує прийом логічного абсурду – виявлення протиріччя основного положення або висновків:

Мері: *Елізабет – це зовсім не Елізабет, а Дональд – зовсім не Дональд. І ось вам доказ – дитина, про яку казав Дональд, – зовсім не дочка Елізабет, це інша дитина. Як у дочки Дональда так і у дочки Елізабет одне око біле, а інше червоне. Але у дочки Дональда праве око біле, а ліве червоне, в той час як у дочки Елізабет праве око червоне, а ліве біле. Таким чином вся система доказів Дональда руйнується зіткнувшись з цим останнім аргументом, що зводить нанівець усю його теорію. Незважаючи на неймовірні співпадіння, які здаються безперечними доказами, Дональд та Елізабет, не будучи батьками однієї дитини, насправді не є Дональдом та Елізабет* [2: 20].

Безглуздість висловлювань підкреслюється свідомим поєднанням непоєднаних речей, слів, які не вписуються в загальний контекст:

Пані Сміт: *Йогурт корисний для шлунку, нирок, апендициту та апофеозу* [2: 11].

Беззмістовність та загальний характер фраз пояснюється тією порожнечою, що лежить між мовцями і яку вони намагаються заповнити словами:

Пані Мартен: *Гм, гм, гм...*

Пан Мартен: *Гм, гм, гм...*

Пані Мартен: *Так, звичайно...* [2: 22].

Але напруженість від такого спілкування лише зростає і розмова перетворюється на обмін незв'язними звукосполученнями. Саме так виглядає будь-яка розмова між людьми, якщо абстрагуватися від неї і подивитися ззовні:

Пан Сміт: *А, ц, о, у, а, ц, і, о, у, а, ц, і, о, у, і!*

Пані Мартен: *Б, ц, д, ф, г, л, м, н, п, р, с, т, в, ікс, зет!!*

Пан Мартен: *Всюди вода, у воді вода!*

Пані Сміт (імітуючи потяг): *Пф, пф, пф, пф, пф, пф, пф, пф, пф, пф, пф!* [2: 42].

В антидрамі "Урок" мова керує вчинками персонажів й перетворює провінційного вчителя на маніяка. Спочатку скромний і ввічливий вчений поступово відчуває свою владу над ученицею і пригноблює її за допомогою однієї лише мови:

Учитель: *Чи не буде вам зручніше сісти... сюди... І чи не будете ви заперечувати, якщо я з вашого дозволу також сяду тут, навпроти?* ("La Leçon") [2: 48].

Учитель: *Ах, зуби! Ось я зараз їх тобі вирву, тоді вони одразу перестануть боліти!* [2: 67].

Його сила полягає не в обізнаності чи інтелекті, він захоплює весь простір та час своєю промовою, але зовні логічні та наукові теорії виявляються повною нісенітницею:

Учитель: *...Таким чином звуки, наповнені теплим повітрям, легшим ніж зовнішнє середовище, полетять догори...* [2: 61].

Учениці не залишається нічого іншого, як повторювати те, що від неї вимагають, і, нарешті стати черговою жертвою вбивства. Особливе місце в "Уроці" посідає вчення про мову:

Учитель: *І ці, і всі інші можливі слова у всіх мовах матимуть однакоє значення, однакоє будову, однакоє звучання. Оскільки кожному поняттю в будь-якій країні відповідає одне-єдине слово, не враховуючи синонімів.* [2: 64].

Ця теорія провокує появу протилежної думки: хоча речі, що існують об'єктивно, однакові в будь-якій країні, не лише кожний народ, але й кожна людина зокрема вкладає свій особливий сенс у позначення речей словами. Таким чином, вимовляючи однакові слова, люди вкладають в них різний зміст, а, отже, взаєморозуміння між ними неможливе.

Ідея неможливості порозуміння посилюється в "Стільцях" за допомогою суперечливих, уривчастих та безглузких розмов Старої та Старого. Вони марно намагаються пригадати своє життя, але "пам'ять як скло":

Старий: А далі...За Парижем що було...було що?

Стара: Що ж там було далі, любий, і хто? ("Les Chaises") [2: 144].

Їх розмова – це калейдоскоп безглузких та беззмістовних образів:

Стара: Що це, пане? Квітка? Корзина? Ворона? Перина?

Старий: Та ні, ти ж бачиш, це – картина! [2: 157].

Йонеско змушує своїх персонажів суперечити один одному:

Стара: Був у нас синок...ні, він живий-здоровий... він пішов з дому...

Старий: На жаль...але дітей у нас не було...а я так хотів мати сина... [2:160].

Відчуття абсурдності та маразму поглиблюється завдяки інфантильній поведінці Старого. Мова Старої та Старого замкнута в собі, складається з постійних повторів:

Стара: Ох, ти – великий вчений! У тебе такі здібності! Ти б міг стати головним президентом, головним королем, і головним маршалом, і навіть головним лікарем, якби у тебе було хоч трохи честоловства... [2: 145].

Трагедія "Стільців" - це неможливість виразити свою думку. Оратор, хоча й знає якусь істину, не може передати її іншим людям, а для оточення, з іншого боку, його істина є лише незв'язним белькотінням:

Оратор: Мгнм... нмнм... гм... гм... [2: 182].

У "Носорогах" Йонеско найближче підійшов до поняття "абсурду" у його первинному значенні: *surdus* – глухий та *absonus* – какофонічний, він зображає тотальну дисгармонію між прагненням людини бути зрозумілою та глухотою світу:

Жан: Ваші жарти нікуди не годяться!

Беранже: Але я зовсім не збирався...

Жан: Я терпіти не можу, коли наді мною знуцаються!

Беранже: Любий Жан, я б ніколи не дозволив собі...

Жан: Так, мій дорогий Беранже, але ви собі дозволяєте!

Беранже: Ні-ні, я нічого собі не дозволяю.

Жан: А я кажу, що дозволяєте!

Беранже: Як ви можете так думати...

Жан: Я думаю те, що є!

Беранже: Запевняю вас...

Жан: Ви що, знуцаєтесь наді мною?

Беранже: Але ж і впертий ви!

Жан: Ще не вистачало, щоб ви мене обзивали віслюком. Ось бачите, як ви мене ображаєте.

Беранже: Мені це на думку навіть не спадало...

Жан: Це тому, що думок у вас немає [2:550].

Зовні нормальна повсякденна мова виявляється послідовністю гасел, алогічних сентенцій та беззмістовних повторів:

Ботар: Ваш носоріг – міф!

Дезі: Міф?

Месьє Папійон: Панове, час братися за роботу!

Ботар: Це такий же міф, як і літаючі тарілки!

Дюдар: Але ж кішку все таки роздали, ви не будете цього заперечувати!

Беранже: Я сам був свідком!

Месьє Папійон: Панове, панове!

Ботар: Масовий психоз, месьє Дюдар, масовий психоз! Ну, наприклад, як релігія, котра, всім це відомо, є опіумом для народу!

Дезі: А я, наприклад, вірю в літаючі тарілки.

Ботар: Пффф! ("Rhinocéros") [2: 578].

Але не зважаючи на відсутність сенсу у висловлюваннях, саме за допомогою мови здійснюється пригноблення людини:

Беранже: У мене немає такої сили волі, як у вас. Я не можу. Я ніяк не можу пристосуватись до життя.

Жан: Кожен має пристосовуватися. Подумаєш – надлюдина!

Беранже: Я не претендую...

Жан: Я, знаєте, не гірше вас, а в дечому, навіть ж зайва скромність, набагато краще. Надлюдина – це людина, яка виконує свій обов'язок.

Беранже: Який обов'язок?

Жан: Ну, наприклад, обов'язок службовця.

Беранже: А так, так, обов'язок службовця... [2: 541].

Ежен Йонеско у своїх антидрамах прагнув досягти ірреальності шляхом абсурдизації, але дійшов до вражаючого висновку, що власне абсурд і є тією реальністю в якій живе людина: у сучасному беззмістовному світі всі її дії виявляються марними, позбавленими сенсу. Абсурд у літературі є засобом зображення

іраціонального, хаотичного світу, алогізм є лише однією з форм передачі реалій життя. Абсурдизм і реалізм мають на меті зображення багатогранної реальності, кожен зі своєї точки зору, але ці полярності знаходяться в динамічній єдності. Тому абсурд є не запереченням реалістичної традиції, а її своєрідним продовженням і доповненням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Іонеско Є. Носорог. – М.: Симпозіум, 1999. – 608 с.
2. Ionesco E. Théâtre complet. Edition présentée, établie, annotée par Emmanuel Jaquart. – Gallimart, 2002. – 1952 с.
3. Буренина О. Что такое абсурд или по следам Мартина Эсслина // Абсурд и вокруг: Сб. статей. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 7-72

Матеріал надійшов до редакції 15.04.2006 р.

Татура И.В. "Трагедия языка" как форма абсурдизации драмы Эжена Ионеско.

В статье идет речь о языковом эксперименте Эжена Ионеско в его ранних антипьесах. Сущность "трагедии языка" состоит в неумении людей общаться, что проявляется в разрушении языка на всех его уровнях. Фрагментарность, бессмысленность и алогичность высказываний создают ощущение абсурдности, которая в первую очередь отображает современную действительность. Таким образом, абсурдизм является средством изображения иррационального мира и гармоничным продолжением реалистической традиции.

Tatura I. V. "The tragedy of language" as a form of absurdization in Eugene Ionesco's dramas.

The article sheds light upon Eugene Ionesco's language experiment in his early anti-plays. The essence of the 'tragedy of language' is people's inability to communicate with each other that results in destruction of the language at all its levels. Senseless, disrupted and illogical utterances create the atmosphere of absurdity which reflects present-day life. Therefore, absurd is the means of depiction of our irrational world, it also harmoniously continues the realistic tradition.